

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Tribunal Poenitentiae Sev Libri Dvo Prior De Poenitente Ut Reo Posterior De Confessario Ut Judice

Stoz, Matthäus

Anno M.DC.LXXXIX.

Art. 4. Regulæ dirigendi Conscientiam dubiam.

urn:nbn:de:hbz:466:1-37144

tis, quàm extrà : potest autem quisque sententiam etiam minùs probabilem citra culpabile periculum formali offense Divinæ, vel salutis amplecti extra mortis articulum, ergo etiam in eodem: alioquin enim etiam hîc omnia scrupulis & anxietatibus plena forent. Sancius D.9. n.8. Dian. p.2. tr.13. R.9. cùm tamen si uspiam alibi, tunc ubi omnia timoris plena sunt, mens solatio, spe, & fiducia in DEI bonitatem sit implenda & erigenda.

ARTICULUS IV.

Regula dirigendi conscientiam dubiam.

121. Nota I. Dubium generatim nihil aliud esse, quàm fluctuationem quandam intellectûs inter utramque contradictionis partem hærentis & nescientis, utri earum assensus sit præstandus. Potest autem hoc dupliciter fieri. I. ut pro neutra parte occurrant rationes, intellectus tamen hæreat anceps, ita ut in neutram partem se determinare possit. II. ut in utramque partem occurrant rationes. Si priori modo contingat dubium, à plerisque vocatur *Dubium negativum*; sed, si rectè sentimus, id non tam dubium est, quàm mera ignorantia: ut cùm dubitamus de stellis, vel arenis maris, sintne numero pares, an impares. Si verò posteriori modo contingat dubium, intellectus adhuc dupliciter se habere potest. I. ut judicet, rationes pro utraque parte occurrentes esse quidem dignas, quæ retardent assensum, vel dissentium pro alterutra parte opposita, neutrius tamen partis rationes tam dignas

esse, ut mereantur assensum vel approbationem præ rationibus partis opposita. Hinc quando dubitans de aliquo objecto dicit, se non posse se resolvere in alterutram partem oppositam, sensus est, quòd, licet judicet, utramque partem, vel rationes utriusque partis esse quidem æstimabiles neutra tamen pars alteri præferenda sit. Et hoc dubium est *positivum ac proprium*. Alii dubium *positivum* appellant, cùm vel utraque pars judicatur probabilis, vel rationes ipsæ, quæ pro utraque parte occurrunt, reflexè judicantur probabiles, id est dignæ, quæ assensum mereantur, interim tamen intellectus neutri partium propositarum assentitur. Sed hoc propriè non est dubitare, sed inter duas sententias verè probabiles constitutum esse, & fluctuare. II. fieri potest, ut intellectus omnem omnino assensum, seu iudicium formale circa partes oppositas, & earum rationes suspendat ex imperio voluntatis, deterrita à motivis contrariis, quæ voluntas approbat, & facit, ut intellectus quoque eadem virtualiter probeat, hoc ipso quòd propter illa suspendat assensum: hoc enim moraliter idem est, ac affirmare, motiva illa talia esse, ut faciant rem dubiam. Et hoc dubium vocatur *proprie negativum* ad distinctionem illius, quòd paulò antè dixi, non tam dubium esse, quàm meram ignorantiam.

122. Nota II. Dubium aliud esse Juris, aliud Facti. Dubium Juris dicitur, quod est de obligatione, vel facultate legitima aliquid faciendi, vel de valore actûs & similibus aliis ad Jus spectantibus, v. g. an extet lex; an votum editum sit validum; an Subdiaconus recens ordinatus

natus sit obligatus ad horas Canonicas; an Baptismus collatus sit validus &c. Dubium facti est, cum mens anceps est, ut judicare nequeat, an opus, quod est impositum, sit factum, aut de aliis ad opus spectantibus: v. g. an horæ Canonicae sint recitatae? an, si recitatae sint, debito modo, & attentione? an Baptismus sit collatus, & an peccatum sit commissum? an illud sit confessus? an ætas ad legem jejuniæ ad Sacros ordines recipiendos requisita, sit completa &c.

123. Nota III. Dubium Juris subdividi in merè speculativum, & practicum. Illud est, cum directè non quæritur de praxi, seu actione humana, sive licita, necne, sed de aliquo alio v. g. an res, quam possideo, mea sit. Istud verò est, cum de ipsa praxi quæritur, v. g. an actio aliqua sit licita? Quod iterum duplex est. Unum generale & abstractum; cum nimirum generatim quæritur, v. g. an liceat die festo laborare, omittere Sacrum &c. Alterum est propriè practicum, cum nimirum in particulari dubitatur, an hîc & nunc possim die festo laborare, aut omittere Sacrum, an hîc & nunc teneam jejunare &c. Et hoc dubium vocatur meritò propriè practicum; quia est proximè de operatione humana. At dubium illud generale est remotum à praxi, & idcirco etiam subinde speculativum appellatur, comparatione videlicet alterius magis practici dubii. Ceterum ex dubio facti sæpe oritur dubium juris, v. g. dubius de homicidio commissio incipit dubitare, an sit excommunicatus, aut irregularis: dubius de peccato commissio incipit dubitare, an illud confiteri teneatur &c. Similiter ex dubio juris merè speculativo oritur practicum: v. g. dubius

de valore Baptismi incipit dubitare, an sit repetendus? an res, de qua dubitatur, an sit propria, retineri queat, vel alienari? &c. Quoniam autem, quod bene notandum est, non omnino idem est, dubitare, an lata sit aliqua lex de aliquo opere faciundo, vel omittendo: & dubitare, an liceat mihi opus hîc & nunc facere vel omittere, seu, an illud opus faciundo, vel omittendo peccem: idcirco ut in præfenti dilucidius procedamus, tertium dubiorum genus addendum videtur, videlicet de honestate, & turpitudine operis faciendi. His ita positis traduntur sequentes regulæ de re proposita.

124. Regula I. Non est sufficiens causa dubitandi, non ampliùs esse memorem, v. g. se aliquid commisisse, consensisse, confessum esse &c.

125. II. In dubio melior est conditio possidentis: id est, cum oritur dubium circa aliquid, possessio est sufficiens titulus ad formandum dictamen practicum, rem vel actionem esse licitam, v. g. rem, quam possideo, & dubito de ea, num mea sit, me posse retinere, modò simul habuerim debitam diligentiam inveniendi veritatem, de qua postea. Habet verò hæc locum non tantum in materia Justitiæ, sed etiam cujuscunque alterius virtutis v. g. religionis, obedientiæ, temperantiæ &c. Sanch. l. 1. de Matrim. D. 9. n. 11. & l. 2. D. 41. n. 32. & lib. 1. Mor. c. 10. n. 11. Bonac. de peccat. D. 2. q. 4. p. 7. n. 13. Suar. de Relig. T. 2. tr. 6. l. 4. c. 5. n. 7. & T. 5. in 3. p. D. 40. f. 5. n. 15. Palaus tr. 1. D. 3. p. 6. n. 1. Sancius D. 42. n. 7. Coninch. de Sacram. D. 34. d. 10. n. 86. Dicast. de Euchar. tr. 4. D. 9. d. 17. n. 299. & quam plurimi alii.

126. III. Ut autem cognoscatur, quis sit in possessione, non est facile dare generalem aliquam regulam. Communiter ajunt, pro eo sive in favorem illius judicandum esse, pro quo stat Juris præsumptio: & ideo si præsumptio faveat obligationi, voluntatem teneri ad id, de quo dubitatur: si autem faveat libertati, non teneri. Bonac. n. 14. Sanch. cit. c. 10. n. 13. & alii. Quia Jus nihil temerè præsumit, sed ducitur justâ causâ ad præsumendum; aliâs præsumptio esset injusta. Unde si Jus præsumit in favorem unius partis, signum est, possessionem, de qua est dubitatio, se tenere pro eadem parte. Et tunc ipsa juris præsumptio habebitur pro veritate, & secundum illam decidendum est, ut notant communiter DD. & definitur in *Instit. de Interdictis. §. retinenda.* ibi: cum obscura sunt utriusque jura, nempe litigantium partium, contra petitorum judicari solet. Sed hæc regula difficilis est, nec rem omnino dilucidat; non enim semper constat, pro quo stet præsumptio, cum jus commune sæpe resistat possessioni.

127. Videtur ergo clarius dici, tunc pro libertate hominis standum esse, quando dubium est circa actionem, quæ obligationem quasi primò introducit; contra libertatem verò standum esse pro obligatione, quando dubitatur de re, quæ ab obligatione excusare vel eximere deberet. Vel aliter in hunc modum; si obligatio est antiquior seu prior dubio, standum est pro obligatione; pro libertate verò, si per ipsum dubium obligatio primùm quasi subintrat, vel contrahenda est: v. g. qui dubitat, an votum, quod fecit, sit validum, non tam dubitat, an

R. P. Sto. Trib. Pœnit.

obligationem contraxerit, quàm an ab obligatione, quam votum præcedens secum attulit, eximatur per illud dubium. Econtra verò qui dubitat, an votum emiserit, dubitat, an contraxerit obligationem, id est, an fecerit id, quod secum adfert obligationem. Item, qui dubitat, an hora duodecima noctis audita sit, si dubitat, quia vult vesci carnibus, quibus eo die non poterat vesci, dubitat, an eximatur ab obligatione: econtra verò qui de eadem hora dubitans idcirco dubitat, quia timet, ne à carnibus, quibus alioqui hodie vesci licebat, abstinere debeat, non dubitat, an à præcedenti obligatione eximatur, sed an non aliqua de novo intret, seu contrahatur. Et ita in aliis materiis. Duplex ergo dubium est, unum, an obligatione, quam aliunde constat adesse, eximar; & hoc non suffragatur homini: alterum, an obligationem primùm contraxerit; & in tali dubio faveat homini possessio.

128. IV. Ut exortò circa rem aliquo dubio prudens dictamen practicum formari possit, dubium est deponendum assensu determinato in alterutram partem. Bonac. n. 12. & 13. Debet autem id fieri per motivum aliquod rationabile; nam pro libita per solum affectum & voluntatem se resolvere non est satis: non enim hoc pacto periculum malè operandi evitatur. Diligentia ergo adhibenda est, ut veritas deprehendatur: & quidem si eâ adhibitâ veritas non deprehendatur, dubium illud est invincibile, & habet se instar ignorantie invincibilis.

129. V. Si post omnem diligentiam adhibitam veritas investigari non potuit, consultum quidem est, ut in dubio ea

Bbb

pars,

pars, quæ est tutior, hoc est, quæ juxta dicta supra n. 104. remotior est à periculo materialiter peccandi, eligatur; id tamen non est de præcepto, nisi vel dubium sit de honestate & inhonestate operis: vel in casu aliquo particulari aliud suadeat Superioris præceptum, aut juris dispositio.

130. VI. Ea, quæ sunt facti, in dubio non sunt præsumenda. Ita Juristæ communiter, qui id desumunt ex variis juribus, præcipuè ex *L. in bello. §. facta. ff. de captivis & postliminio reversis*. Cui affine est illud, quod dicitur *l. 2. ff. de probationibus*: ei incumbit probatio, qui dicit (seu affirmat aliquod factum) non qui negat: nisi præsumptio magis sit pro affirmante aliquid factum esse: quò spectat etiam altera regula: factum in dubio præsumitur, quod de jure faciendum erat: existimandum enim est, aliquem suo officio satisfecisse, & in eo, quod egit, nihil necessarium omisisse, cum delictum & defectus non præsumi, sed probari debeat: ut si constet aliquem votum emisisse, dubium autem sit, an habuerit animum obligandi se, pro voto standum est: licet enim intentio sit quid facti, si tamen præsumeretur defuisse, delictum præsumeretur, quod non est faciendum. Huc facit etiam illud, quòd ea, quæ communiter fieri solent, præsumantur facta, dum contrarium non probatur; ut Menoch. *l. 6. de præsumpt. 14. n. 16.* ex variis juribus docet: quod Mascard. *de probat. T. 2. Conclus. 732. n. 30.* intelligendum ait, cum constet de facto principali, & dubium est de accessorio, quod solitum est fieri; tunc enim factum præsumitur: secus est, si

dubitetur de facto principali; tunc enim non præsumitur factum, etsi fieri soleat: v.g. testamenta fieri solent, sed non præsumuntur facta: & ideo, qui asserit, testamentum factum esse, debet id ostendere: at si constet de testamento facto, dubium autem sit, an Notarius de eo fuerit rogatus, cum hoc sit quid accessorium & solitum fieri, præsumitur rogatus. Quod si tamen concurrant causæ præsumendi, etiam ipsum factum principale præsumi, Mascardus. *n. 7.* confirmat ex variis canonibus.

131. VII. Cum agitur de oneris impositi gravitate, in dubio semper pro leviori præsumendum est: quod vel maxime locum habet in oneribus, quæ quis ultroneè sibi imponit, ut sunt vota; quique enim præsumitur, tantò minorem obligationem voluisse subire, quanto minorem potuit. Sumitur ex *Reg. 30. in 6.* In obscuris minimum est sequendum. Huc facit etiam id, quod habetur. *L. quidquid adstringenda ff. de Verb. oblig.* ubi, cum tractatur de obligatione introducenda, decernitur, strictam interpretationem faciendam esse: verba legis hæc sunt: quidquid adstringenda obligatio nis causâ dictum est, id, nisi palam exprimat, ommissum esse intelligendum est, aut secundum promissorem interpretandum: cui favet *regula 2. de regulis juris*, ibi: ea facta, quæ dubium est, quo animo fiant, in meliorem partem interpretentur. Quod vel maxime locum habet in pœnis per *regulam 49. in 6.* odia restringi & favores convenit ampliari. Hinc est & illud, quod habetur *Reg. 11. eodem.* Cum sunt partium jura obscura, reo favendum est potius, quam actori: id quod etiam

etiam

P. S.

Trib
Poeni
E

etiam reperitur *Reg. 167. ff. de R. 7. favorabiliores potius rei quam actores habentur.* Nec extra considerationem debent esse hæc principia: nemo potest ad impossibile obligari, *Reg. 6.* Et: quod ob gratiam alicujus conceditur, non est in ejus dispendium retorquendum. *Reg. 61.* Et: inspicimus in obscuris, quod est vero similis, vel quod plerumque fieri consuevit. *Reg. 45. eodem.* Et hæc sunt generaliora principia, quæ ad conscientiam dubiam spectant; ex quibus bene perpenſis possunt aliæ magis particulares regulæ, seu propositiones practicæ deduci. Sit ergo regula.

132. VIII. Illicitum est operari, cum dubium est de honestate vel pravitate operis hinc & nunc faciendi, & perseverat: qui enim sic operatur, non videtur curare, an illud, quod agit, peccatum sit, nec ne, neque excludit per determinatum judicium ejus operis malitiam: atque adeo hoc ipso eam virtualiter amat: perinde enim est, ac si dicat: sive in objecto sit malitia, sive non, illud volo: qui actus haud dubie malus est. *Sanch. l. 2. de Matrim. D. 41. n. 6. & alij.*

133. IX. Est autem peccatum eo tempore commissum ejusdem speciei cum illo peccato, de quo dubitatur, an in tali actione reperitur: voluntas enim amplectitur objectum sub ea ratione, sub qua ab intellectu proponitur, si non certo, saltem dubitanter: & ideo si quis dubitet, an sit peccatum mortale, peccat mortaliter: si an sit Sacrilegium committit Sacrilegium &c. si an sit peccatum veniale, peccat tantum venialiter: sicut & si præcisè dubitet, an sit malum: ita ut malitia solum in confuso apprehenda-

tur, nec an sit gravis ea vel levis. *Arriag. D. 23. s. 2. subs. 1. n. 10. & alij.* Aliud est, si dubitetur, an gravis sit vel levis: tunc enim est peccatum mortale, eo dubio perseverante operari.

134. X. Judicium verò illud de bonitate objecti requisitum ad hoc, ut dubium deponi possit, non debet esse incertum: ut excludat formidinem oppositi: sufficit judicium probabiliter judicans, hoc vel illud honestè fieri; quamvis non sine formidine oppositi. Hoc enim judicio supposito potest satis firmari certa veritas: à me in hunc ferè modum: Ego hinc & nunc bene operor, quia, dum probabile judico, hoc esse honestum, satis prudenter illud judicium in praxi sequor: non enim probabile est, sed certum, quemlibet motum ex opinione probabiliter bene, & sine peccato operari, quia in humanis, ut cum prudentia (quæ est regula humanarum actionum) operemur, non est nisi probabilitas necessaria.

135. XI. Qui peccat ex conscientia dubia, non est obligatus ad hanc circumstantiam in Confessione explicandam: v. g. qui dubitat, an hodie sit dies festus, & nullâ diligentia ad hoc dubium deponendum adhibita, omittit Sacrum, satis est, si dicat: *die festo non audivi Sacrum*: qui dubitat, an sit dies jejuniij ex præcepto, & sine ullo examine, aut veritatis indagine comedit carnes, satisfacit, si dicat: *esu carnum violavi jejunium.* Ratio autem horum est; quia hæc in objecto habent eandem speciem malitiam. *Bonac. de pecc. D. 2. q. 4. p. 7. n. 3. Excipe I. Nisi peccato annexa sit censura vel reservatio: cum enim tam hæc,*

quàm illa, utpote odiosa, intelligatur lata in peccatum, quod certò ex se, & ex objecto suo tale est, non comprehendit peccatum, quod ex conscientia dubia est tale. Et ideo si dubitans an furtum unius assis sit peccatum mortale & reservatum, (quia fortassis in tali Diœcesi furtum mortale reservatum est) furetur assem, peccabit quidem mortaliter, si eo dubio perseverante furetur; casum tamen reservatum non incurrer, imò nec censuram v.g. excommunicationis, si fortè contra furtum mortale sit lata: nulla enim in dubio seu juris seu facti censura incurritur: imò nec irregularitas, nisi in dubio commissi homicidij; hic enim casus & quidem solus reperitur in jure exceptus: ut proinde is, qui dubitat, an suo icu percussus alter obierit, sit irregularis. Bonac. n. 21. Excipe II, nisi eadem conscientia dubia explicanda sit, ut delictum cognoscatur. Si enim puer v. g. dicat, se violasse jejunium præceptum, & nihil aliud addat, Confessarius judicabit, eum non peccasse. Dicat ergo puer, se, cum dubitaret, an, si in die jejunij comederet, peccaret, comedisse: & sic Confessarius intelliget peccatum, quod puer ille verè commisit.

136. XII. In vero dubio juris seu naturalis, seu positivi, si post diligens examen adhuc manet dubium, ut judicari non possit, an lex sit lata, ea lex non obligat, & consequenter non peccat, qui tunc alterutram partem dubij sequitur: talis enim censetur laborare ignorantia invincibili, quæ juxta dicta supra n. 17. prope finem excusat à peccato. Sanch. l. 1. c. 10. n. 32. & l. 2. de Matrim. D. 41. n. 34. Filliuc, tr. 21. c. 4. n. 163. Dian. p. 4.

tr. 3. Resol. 21. §. unde sequitur. Idem est, si dubium sit, an lex ad aliquem casum se extendat. Palaus tr. 1. D. 3. p. 7. n. 7. hoc enim idem est, ac dubitare, an lex sit lata, aut an uti sit recepta. n. 4. & tr. 3. de legib. D. 1. p. 13. Dian. p. 1. tr. 10. R. 3. & 4. & p. 4. tr. 3. R. 14. hoc enim perinde est, ac dubitare, an lex aliquando obligaverit: Palaus n. 4. cit. & tr. 3. de legib. D. 1. p. 13. imò & an sit promulgata, Palaus n. 4. lex enim sine promulgatione & acceptatione non est in possessione, quæ est frequens sententia in materia de legibus. Quinimò cum leges, & præcepta humana in notabili, (sed juxta inæqualitatem Legum inæquali, & majore vel minore) difficultate & molestia non obligent sub culpa, potest, qui dubitat, an difficultas, quam habet, sit sufficiens ad excusandum, potest, inquam, hoc ipso pro sufficiente habere & judicare, se eâ lege non obligari. Quod si de lege constet, dubium autem sit, an sit abrogata, vel ejus obligatio ob certas circumstantias, v. g. necessitatis cesserit, vel eidem sit satisfactum, secundum legem est operandum: tunc enim lex est in possessione. Sanch. l. 1. Mor. c. 10. n. 34. & de Matrim. l. 2. D. 41. n. 37. Sancius D. 43. in select. n. 8. Palaus cit. p. 7. n. 6. & alij.

137. XIII. In vero dubio facti non est semper pars tutior eligenda, etiam, cum dubium post diligens examen adhuc perseverat. Suar. de censuris D. 20. f. 5. n. 15. & f. 6. n. 5. & 8. Valent. T. 3. D. 6. q. 6. p. 4. Non est enim ratio, cur, cum rationabili juris dubio perseverante liceat partem minus tutam sequi, id non liceat etiam in simili dubio facti.

Quan-

Quando autem id liceat, quando non, ut decidatur, ad principia (superius n. 130. & seq. posita est attendendum.

138. XIV. In dubio positivo improprie sic dicto, quale supra n. 121. ex aliorum mente descripsimus, licitum est alterutram partem amplecti; hoc enim est sequi iudicium probabile, quod satis est, ut in rebus moralibus juxta rectam rationem quis prudenter agat, etiam relicto probabiliori iudicio, juxta dicta supra à n. 111. Sed enim ad meliorem conscientie dubie directionem ea, quæ hæcenus diximus, ad praxin per casus frequentius obvios, seu corollaria applicemus.

ARTICULUS V.

Corollaria practica ex dictis articulo precedenti.

139. Corollarium. I. Qui post diligens examen dubitat, an votum, juramentum, aut promissionem fecerit, potest tunc definire, se neque vovisse, neque jurasse, neque promississe. Suar. de Relig. T. 2. tr. 5. l. 2. de Juram. c. 33. n. 3. & tr. 6. l. 4. de Voto c. 5. n. 7. & cap. 6. n. 2. Fill. tr. 21. c. 4. n. 165. Sanch. l. 1. de Matrim. D. 9. n. 3. & l. 2. D. 41. n. 36. & l. 8. D. 20. n. 11. & l. 1. Mor. c. 10. n. 36. & l. 4. c. 1. n. 16. Laym. l. 1. t. 1. c. 5. §. 4. n. 31. & alij: factum enim in dubio non præsumi, sed demonstrari debet; ergo voluntas non est obliganda, nisi liquidò constet de obligatione; quò facit etiam illa regula in foro externo usitata; Nemo solvere cogitur, antequam monstraretur esse debitor. Et hoc verum est, etsi magis inclinè, ut judicet, se

votum &c. fecisse. Sanch. cit. cap. 10. n. 9. & 36. ubi revocat, quæ docuit l. 2. de Matrim. D. 41. n. 34. Dian. p. 4. tr. 3. R. 10. & alij. Quodsi autem constet de voto (quod fieri potest, si verba prolata in rigore, & secundum propriam acceptionem significant obligationem) dubium verò sit, quo animo sint prolata, obligandi se, an simulandi? pro obligatione voti &c. standum est: alioqui si præsumeretur, animum obligandi defuisse, delictum præsumeretur, quod juxta dicta n. 130. non est faciendum. Suar. de relig. ll. cc. Palaus p. 10. n. 4. Sanch. l. 1. de Matrim. D. 9. n. 13. & l. 8. D. 20. n. 10. & l. 4. Mor. c. 1. n. 36. & alij: verba enim sunt signa intentionis, dum non probatur contrarium: nemo enim dicere præsumitur, quod non sentit, L. Labeo. 7. ff. de supellect. legata. Similiter si de voto, juramento &c. quod constat esse factum, dubitetur, an sit impletum, implendum est; executio enim voti, aut alterius obligationis est quid facti, quod in dubio non præsumitur. Laym. l. c. Sanch. cit. c. 10. n. 12. Idem est, si de valore voti dubitetur ob sufficientis deliberationis defectum, ex aliqua animi perturbatione, metu mortis &c. proveniente. Sanch. cit. l. 4. c. 1. n. 13. & lib. 1. de Matrim. D. 8. n. 10. Suar. cit. l. 4. de voto. c. 6. n. 10. Palaus p. 11. n. 10. & alij: cum enim ejusmodi affectus debitam deliberationem auferre non soleant, in favorem Voti aut alterius obligationis judicandum est, nisi prætendens defectum deliberationis eum sufficienter probet. Quodsi tamen dubitet, vigile an somnians, sobrius aut ebrius voverit &c. tunc judicare poterit, se non vovisse &c. ejusmodi